

**ÇOŞKUN KÖKEL, ERDEBİLLİLER, ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
YAYINLARI 4. C. ANKARA 2018**

Prof. Dr. Medine SİVRİ*

Anadolu'da Alevi-Bektaşî inancı tarihi-karizmatik temsile sahip dervişler tarafından kurulan ocaklar ve sürekliler tarafından temellenmiş, yüzyılları aşarak günümüze kadar ulaşmıştır. Bu sebeple Alevi-Bektaşî inancının tarihi, ocak ve süreklilerin tarihi olmuştur. Ocak kurumu Anadolu'da Alevi inancının temel kurumudur. Alevilik, Anadolu'da inanç-dede ocakları aracılığı ile temellenmiş ve kitleselleşmiştir. İnanç-dede ocakları; dedelik, rehberlik, taliplik gibi temel inanç statülerini veren, cem başta olmak üzere Alevi inancının asli unsurlarını belirleyen birimdir. Alevi inanç-dede ocaklarının kuruluşunda üç temel dönem bulunmaktadır. Birinci dönem Hacı Bektaş Veli öncesi dönemdir. İkinci dönem Hacı Bektaş Veli dönemi, üçüncü dönem ise Erdebil-Safevi Dergâhı bağlantılı olarak ocakların kurulduğu dönemdir.

Sözlü bir özelliğe sahip Alevi inanç-kültür unsurlarının başta sosyoloji, antropoloji, tarih, felsefe, edebiyat, halkbilimi ve müzik gibi farklı bilim disiplinleri açısından araştırılıp kayıt edilmesi hayati bir önem taşımaktadır. Alevi inancının temelinde bulunan ocak kurumu, ocaklar arası inançsal-tarihsel bağlantı, cem başta olmak üzere gerçekleştirilen inanç pratikleri, dedelik geleneği, âşık-zâkir kültürü, adak-kurban-ziyaret inancı konu ile ilgili bilimsel çalışmaların ana unsurlarıdır. Ocak kurumu ve ocak yapılanış sistemi anlaşılmadan Alevi inancına ait net ve doğru bir analiz yapmak mümkün değildir. Herhangi bir yerleşim birimindeki Alevi topluluk ile ilgili bilimsel çözümlene yapmak için dahi ilgili Alevi grubun bağlı olduğu ocak, ocağın inançsal profili, sahip olduğu etkinlik sahası ve diğer ocak ve dergâhlarla olan tarihsel ilişkisi bilinmesi gereken verilerdir.

Günümüze kadar Alevilik ile ilgili yapılan çalışmalarda, çoğunlukla temel alınmayan ocak gerçeği, gerçekleştirilen araştırmaları dar ve sığ bir çerçevede tutmuştur. Sosyolojik olarak, Alevilik ile ilgili çalışmaların temelinde ocak kurumunun ve ocak yapılanmasının alınması zaruri ve metodolojik bir gerekliliktir. Örneğin herhangi bir Alevi-inanç dede ocağının üzerine bilimsel araştırma yapmak için söz konusu ocağın genel yapısını, alt unsurlarını, tarihsel sürecini bilmek gerekmektedir. Ocağın genel özelliklerini anlamak için ocağın etkinlik sahasına dâhil tüm alt kolları tespit etmek ve bu datadan yola çıkarak bilimsel önerme üretmek mümkündür. Dolayısıyla Alevilik ile ilgili çalışmalarda ocak unsuru merkezli olarak tümdengelim ve tümevarım gibi bilimsel-akademik şablonlar pratik edilmelidir. Anadolu Aleviliği adına genel-geçer değerlendirmeler, mutlak tespitler yapmak inanç-dede ocaklarının genel tarihlerinin, inanç yapılarının, tarihsel misyonlarının müstakil şekilde araştırılıp daha sonra ocaklar arası bağlantıların kurulması ile mümkün olacaktır. Diğer türlü gerçekleşen her çalışma temellenmemiş olacak, kapsayıcılığı ve geçerliliği tartışmalı hale gelecektir.

Bu anlamda, Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü'nde Dr. Öğr. Üyesi olan Coşkun Kökel, ocak temelli Alevilik araştırmalarının Türkiye akademisindeki öncüsüdür. Alanla ilgili araştırmalarını bir bütünlük içerisinde ve kendi geliştirdiği bilimsel bir metodolojiye göre gerçekleştirmektedir. Türkiye'de bir prototip ocak çalışması olarak ilki 2013'de İstanbul, Ege Matbaası'nda basılan ve sekiz ciltten

* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, medinesivri@gmail.com

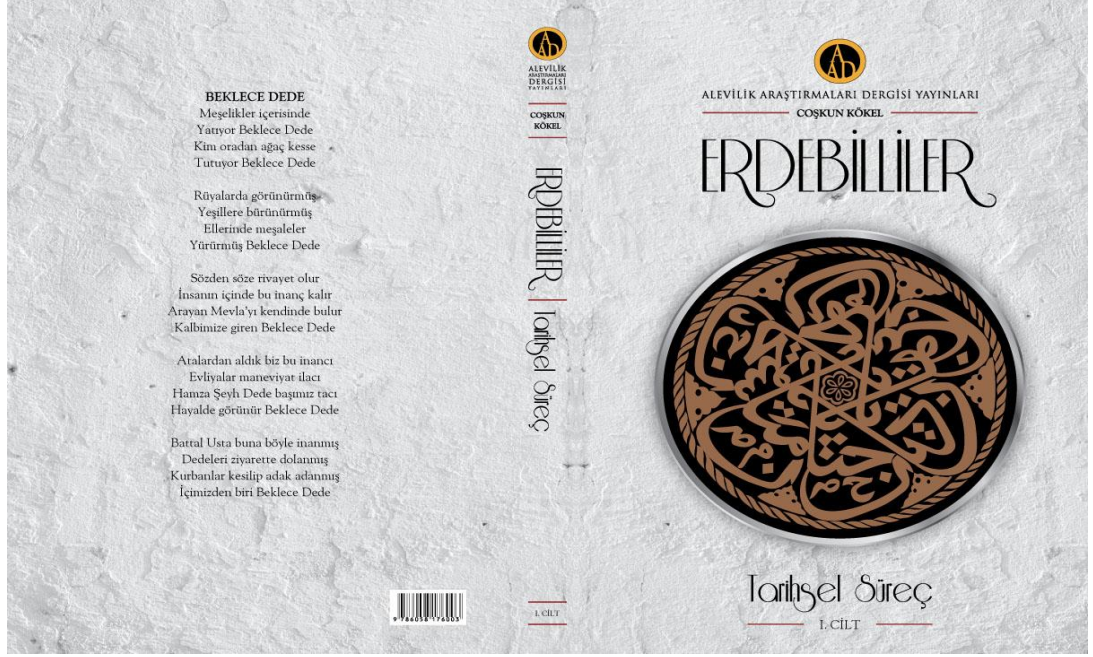
oluşan **Güvenç Abdal Ocaklıları Tarihsel Süreç/ Güvenç Abdal Ocaklıları Tarihi Belgeler/ Güvenç Abdal Ocaklıları Cem Erkannamesi (Ordu-Giresun-Tokat-Zonguldak-Sakarya ve Samsun Yörelere/ Güvenç Abdal Ocaklıları Cem Erkannamesi (Düzce-Trabzon ve Kocaeli Bölgeleri)/ Güvenç Abdal Ocaklısı Dedeler ve Analar, Güvenç Abdal Ocaklısı Dede ve Talip Toplulukları/ Güvenç Abdal Ocaklıları Ocaklıların Yaşadığı Yerleşim Birimleri/ Güvenç Abdal Ocaklıları Ocaklılara Ait Ziyaretler/ Güvenç Abdal Ocaklıları Ocaklı Dede Mezarları** adlarını taşıyan ciltler her yönüyle Anadolu'daki Alevi-Bektaşî inanç pratiklerini ortaya koyan ilk bilimsel eserdir.

Dr. Öğr. Üyesi Coşkun Kökel, ocak araştırmalarının ikincisini Alevilik Araştırmaları Dergisi'nin yayınları arasından Mart 2018'de, Ankara, Hermes Ofset Tanıtım Limited Şirketi'nden **Erdebilliler** başlığıyla 4 cilt olarak (ikinci cilt iki kitaptan oluşmaktadır) yayınlamıştır. Alevi inanç-dede ocaklarının kuruluşundaki üçüncü temel ayağı oluşturan ve günümüze kadar sırlı bir biçimde inançlarını taşıyan Erdebil-Safevi süreği ile ilgili ayrıntılı olarak ilk kez bilimsel bir metotla gün ışığına çıkarılan bu çalışma, akademik dünya açısından ve Alevi-Bektaşî inanç-dede ocaklarının aydınlatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması, dünya kültür mirasına kazandırılması açısından son derece önemli bir çalışmadır.

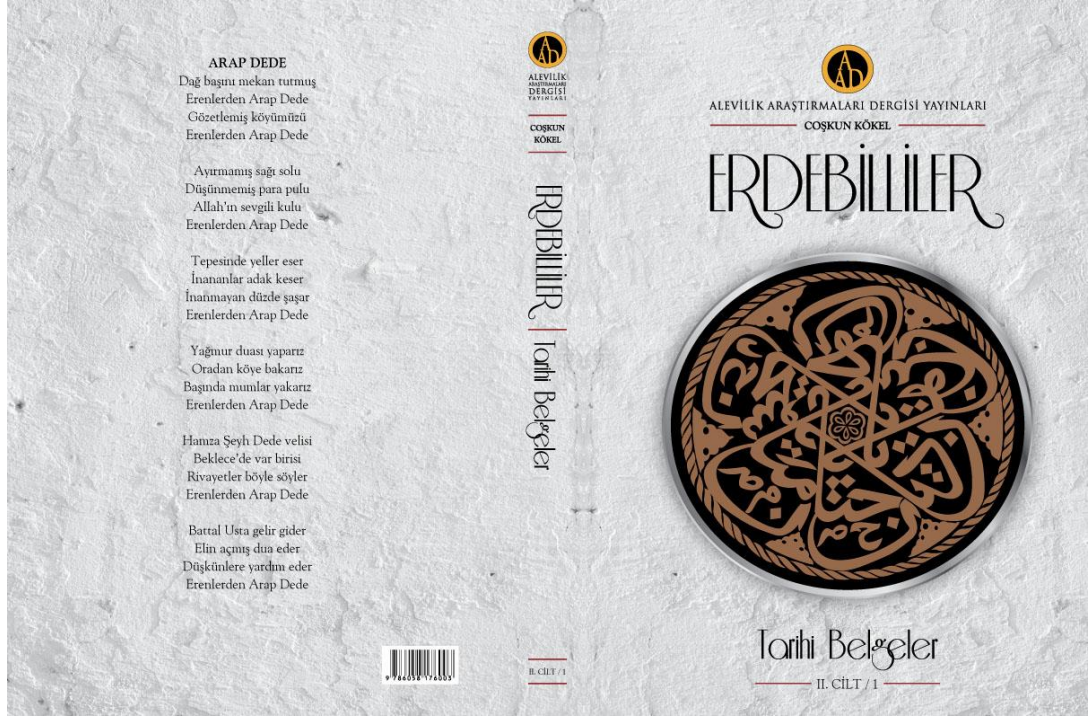
Geleneksel-tarihsel Aleviliğin Anadolu'daki en önemli temsilcilerinden biri olan Erdebil süreklileri; Afyonkarahisar başta olmak üzere Kütahya, Eskişehir ve Manisa illerine bağlı yerleşim birimlerinde yerleşiktirler. Anadolu'daki diğer Alevi-Bektaşî inançlı topluluklara göre inançsal ritüelleri ve uygulamaları açısından oldukça orijinal ve farklı bir konuma sahip bu sürekte, başta cem ibadeti olmak üzere süreklilerin sahip oldukları inanç pratikleri süreğe has özellikler taşımaktadır. Bu açıdan Alevilikteki ; "Yol bir sürekin bin bir." anlayışının farklı ve orijinal bir kolunu temsil eden bu süreği analiz etmek, Aleviliğin ritüel evrenini analiz etme açısından da son derece önemlidir.

Dört ciltten oluşan ve **Erdebilliler** adını taşıyan bu bilimsel çalışma yoğun bir emek ve mesai harcanarak ortaya konmuştur. Süreklilere ait yazılı kaynaklar arşiv kayıtlarından taranarak tasnif edilmiş ve tahrir defterlerinden vakıf kayıtlarına kadar birçok yazılı belge elden geçirilmiş, konuyla doğrudan ilintili belgeler gün yüzüne çıkarılmış ve değerlendirilmiştir. Ahkâm şeriyeye sicilleri, şikâyet defterleri, temettuat ve nüfuz defterleri, evkaf arşivi ve meşiyat arşivi taranmış ve gerekli bilgi ve belgeler bu çalışmayla bilim dünyasına kazandırılmıştır. Bu bilimsel çalışmayla ayrıca tarihsel süreçte hizmet vermiş fakat günümüze Alevi-Bektaşî inanç kimliği ile ulaşamamış kutsal mekânlar da gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu kutsal merkezlerin Alevi-Bektaşî inancıyla alakaları gerçekleştirilen arşiv-belge tarama çalışmaları ile ortaya konulmuştur. Böylece inançsal asimilasyon gerçekliğine ve etkilerine de dikkat çekilebilmiştir.

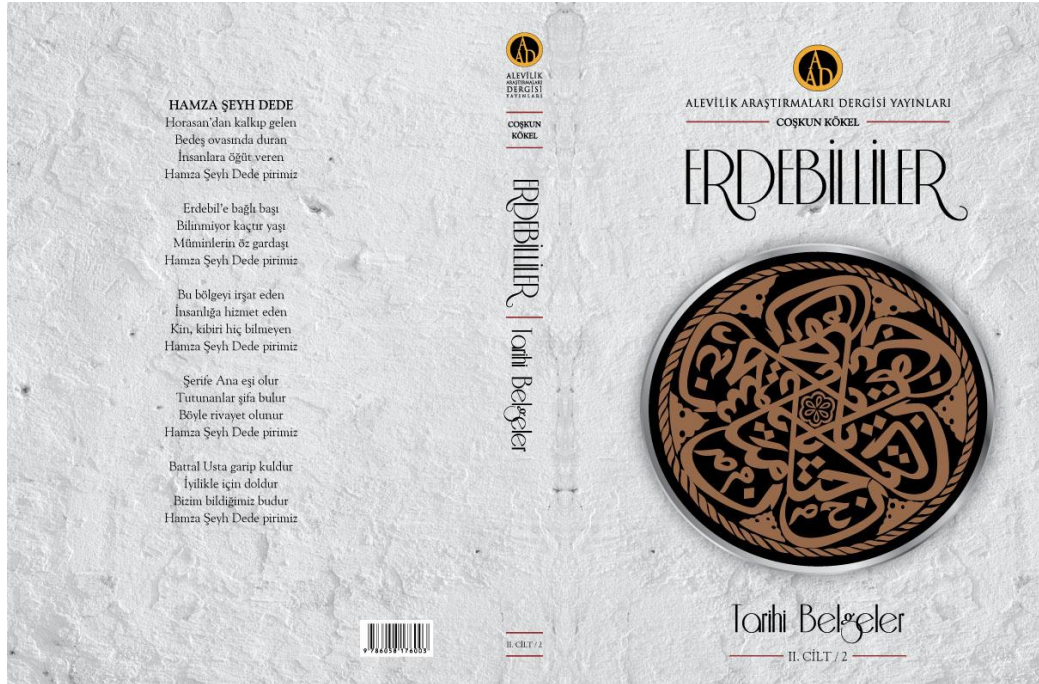
Erdebilliler külliyyatının birinci cildini oluşturan **Erdebilliler Tarihsel Süreç** dört bölümden oluşmaktadır. I. Bölüm 'de; **Erdebil-Safevi Dergahı'nın Tarihsel-İnançsal Yapısı ve Erdebil Süreklileri** ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır. II. Bölüm 'de; **Afyonkarahisar ve Çevresinde Alevi-Bektaşî İnançının Tarihsel Süreci** panoramik olarak ortaya konulmuştur. III. Bölüm 'de; **Erdebil Süreklilerinin Etkinlik Sahası ve Afyonkarahisar Çevresinde Yerleşik Alevi-Bektaşî Topluluklar** tarihi belgelerle tanıtılmış ve hangi yerleşim birimlerinde etkili oldukları gösterilmiştir. IV. Bölüm 'de; **Erdebil Süreklilerinin İnanç Profili** çizilmeye çalışılmıştır.

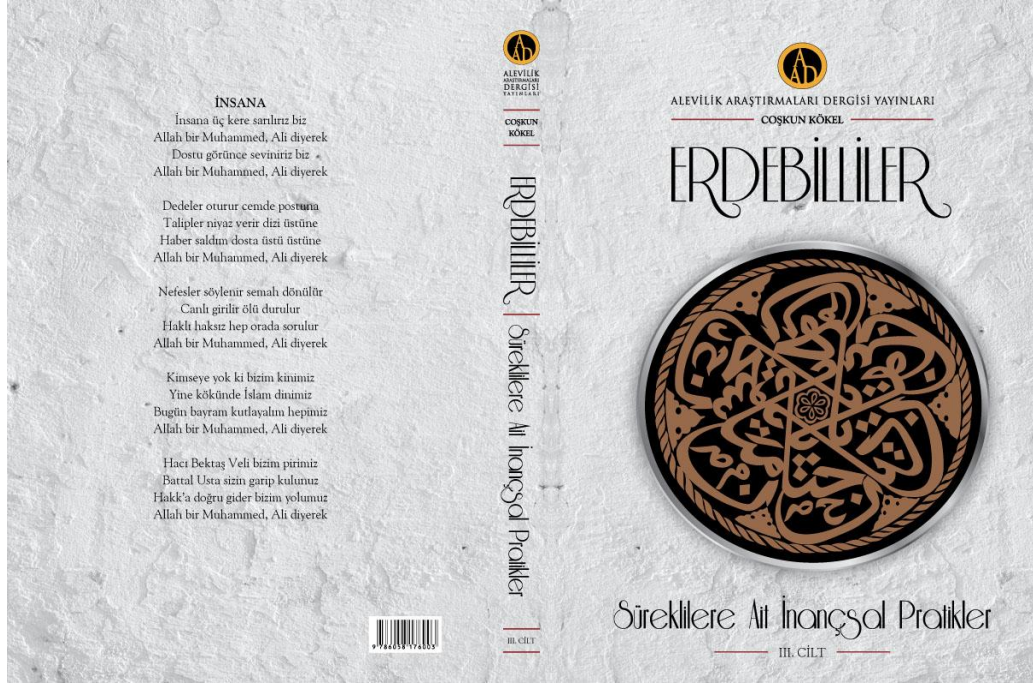
Erdebilliler Tarihi Belgeler adlı ikinci cilt kendi içinde iki ayrı ciltten oluşmaktadır. Toplamda kendi içinde bu iki cilt beş bölümden oluşmakta, ilk dört bölüm ikinci cildin birinci alt cildinde, beşinci bölümde ikinci cildin ikinci alt cildinde işlenmiştir. II. Cilt/1'de I. Bölüm 'de; **Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Arşivi**'nde bulunan sürekle ilgili Muhtelif Fonlardaki, Nüfus Defterlerindeki, Temettuat Defterlerindeki, 438 Nolu Anadolu Muhasebe Defterindeki, Maliyeden Müdevver Defterlerdeki, Tahrir Defterlerindeki belgeler ortaya konulmuştur. II. Bölüm 'de; **İslam Araştırmaları Merkezi Arşivi**'ndeki Şeriyye Sicillerindeki belgeler, III. Bölüm 'de; **İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi**'ndeki Nakibül-Eşraf Defterlerindeki belgeler literatüre kazandırılmıştır. IV. Bölüm 'de; **Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi**'ndeki Tahrir Defterlerindeki belgeler işlenmiştir.

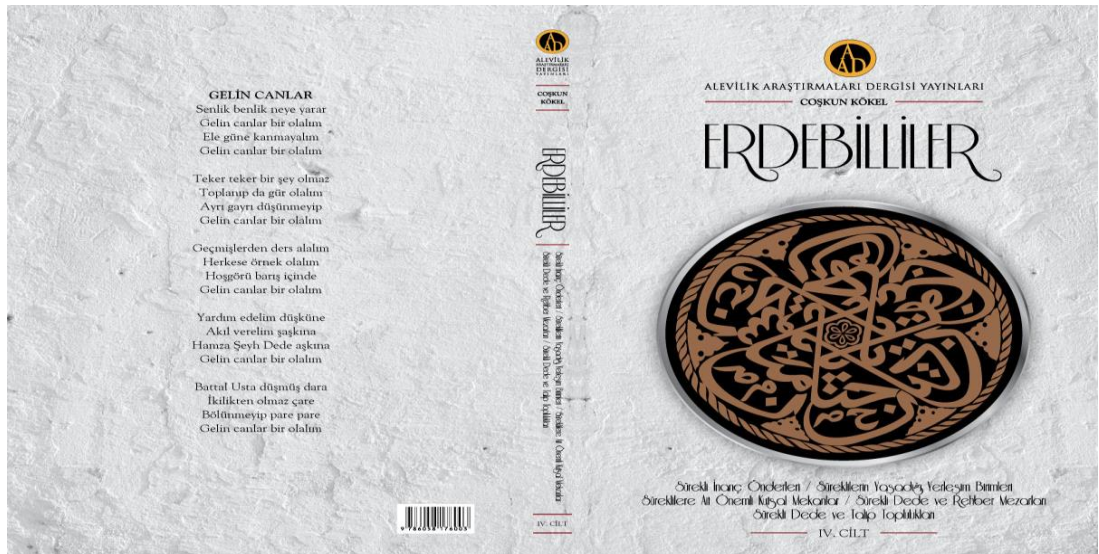
Erdebilliler Tarihi Belgeler II. Cilt/2'de V. Bölüm yer almaktadır. V. Bölüm 'de; *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi*'nde Vakfiye Defterlerindeki belgeler, Farklı Serilerdeki ve Defterlerdeki ilgili belgeler, Ev. Serili Defterlerdeki belgeler görselleriyle birlikte külliyata konulmuştur.

Erdebilliler Süreklilere Ait İnançsal Pratikler adlı üçüncü ciltte; süreklilere ait inanç pratikleri tüm ayrıntılarıyla ve görsellerle anlatılmıştır. Cuma Namazı, İkrar Hizmeti, Geçme Hizmeti, Bıçak ve Kurban Dualama Hizmetleri, Düşkün Kaldırma Hizmeti, Rehber Dualama Hizmeti, Musahiplik Hizmeti, Cem İbadeti, Tercüman Dökme hizmeti tüm ayrıntılarıyla ve görselleriyle anlatılmıştır.

Erdebilliler Sürekli İnanç Önderleri/ Süreklilerin Yaşadığı Yerleşim Birimleri/ Süreklilere Ait Önemli Kutsal Mekânlar/ Sürekli Dede ve Rehber Mezarları/ Sürekli Dede ve Talip Toplulukları adlı dördüncü ciltte sürekle ilgili bilgiler yine tüm ayrıntılarıyla ve görsellerle bilim dünyasına kazandırılmıştır.

Türk akademik bilim dünyasına Dr. Öğr. Üyesi Coşkun Kökel tarafından kazandırılan ve Türk kültür tarihine bir iz bırakacak bu külliyyatın Türkiye'deki diğer ocak çalışmaları için de bir örnek teşkil etmesini ve bu tür bilimsel çalışmaların çoğalmasını içtenlikle temenni ediyoruz. Zengin kültür mirasımızın çok önemli bir parçasını oluşturan Alevi-Bektaşî inançlı toplulukların inanç pratiklerini yaşadıkları geniş etkinlik sahasını gün yüzüne çıkarmak ve bu inancın tüm ayrıntılarını görselleriyle birlikte ortaya koymak aynı zamanda Türk kültür tarihi açısından da çok önemli bir katkıdır.